

УДК 811.162.3'373.7

ФРАЗЕОЛОГІЧНА СЕМАНТИКА (на матеріалі деяких слов'янських мов)

Іван ТЕПЛЯКОВ

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79001
Кафедра слов'янської філології*

У статті висвітлено проблему фразеологічної семантики. Якісну відмінність фразеологічного значення від лексичного абсолютна більшість дослідників пов'язує з конотативним аспектом, який, на їх думку, в смисловій структурі фразеологізму займає провідне місце. Всупереч поширеному стереотипному твердженню, автор доводить, що у формуванні семантичної цінності фразеологізму беруть участь усі аспекти його значення, пріоритет серед яких належить денотативному аспекту.

Ключові слова: фразеологізм, семантика, денотативний і конотативний аспекти, семантична цінність.

Проблема фразеологічної семантики виникла водночас зі становленням офіційної науки про фразеологію в 50-х роках минулого століття. Але й нині, як і більш ніж півстоліття тому, вона продовжує залишатися актуальною: практично жодне більш-менш значне теоретичне дослідження не може обминути цієї проблеми. Каменем спотикання для багатьох дослідників стало питання якості та обсягу фразеологічного значення порівняно з лексичним.

При розв'язанні цієї проблеми, на нашу думку, необхідно брати до уваги два моменти: зовнішній, що безпосередньо стосується дослідження якості фразеологічного значення у порівнянні з лексичним, та тісно пов'язаний з ним внутрішній, що розкриває роль окремих складових смислової структури фразеологізмів у створенні якісної відмінності їх значення від лексичного. Неоднотайність, а часто й протилежність у поглядах дослідників на проблему фразеологічної семантики характерні для обох моментів.

На початковому етапі вивчення фразеології домінувала ідея еквівалентності фразеологічного та лексичного значень, висунута вперше швейцарським ученим Ш.Баллі ще 1932 р. Ця ідея ще й сьогодні активно підтримується деякими дослідниками фразеології. Так, у передмові до лінгво-країнознавчого словника "Русские фразеологизмы" його укладачі пишуть: "Що ж стосується якості семантики фразеологізмів, то вона практично збігається з семантикою слів... Ця семантична **еквівалентність** (виділення наше. – *І.Т.*) слів і фразеологізмів легко доводиться можливістю їх взаємозаміни..."¹.

¹ Фелицина В.П., Мокиенко В.М. Русские фразеологизмы: Лингво-страноведческий словарь. Москва, 1990. С.6.

І все ж нині серед більшості дослідників превалує думка не про еквівалентність, а про співвіднесеність фразеологічного і лексичного значень. Причиною зміни “курсу” та втрати домінантного становища теорії семантичної еквівалентності зазначених одиниць стало виявлення смислового надлишку, “додаткової відтіночності” (Б.Ларін) семантики фразеологізму при паралельному дослідженні фразеологізмів і синонімічних їм слів. З огляду на це, наприклад, дослідниця російської фразеології В.Телія категорично стверджує, що значення ідіом у жодному випадку не рівнозначне обсягу значення слова-синоніма, що воно завжди багатше від семантики синонімічного йому слова². Цю ж ідею відстоює Я.Баран, цілком слушно зазначаючи, що основною властивістю фразеологізмів є образність і місткість їх значення, що вони не просто позначають поняття, виражають предметно-логічне значення, а доповнюють його відповідною характеристикою предметів, процесів, явищ тощо, яка не завжди міститься у семантиці окремого слова³.

Справді, при дослідженні фразеологічних одиниць (далі ФО) чеської мови на позначення поняття неозначено великої множини⁴ нами виявлено, що порівняно з універсальним, але семантично “порожнім” словом *hodně* (багато), яке містить у собі лише поняттєвий елемент смислу, його фразеологічні синоніми глибше і повніше розкривають суть цього поняття. Так, ФО *je tu lidí jako na jarmarku* означає не просто “багато людей”, а й “людей галасливих, що перебувають у постійному русі”; ФО *jsou tam namačkáni jako sardinky* – “багато людей” і “людей, надмірність яких в обмеженому просторі створює тісноту і незручність”; ФО *je jich tam jako kobylek* – “багато людей” і “людей, здатних завдати великої шкоди”; ФО *je jich tam jako písku mořského* – “багато людей” і “людей, величезна кількість яких не піддається обчисленню”; ФО *je tam lidí jako v mraveništi* – “багато людей” і “людей, що хаотично рухаються в різні сторони”; ФО *je jich jako králíků* – “багато людей” і “людей, які здатні збільшувати свою кількість”; ФО *lidí jako by vlákno táhl* – “багато людей” і “людей, що рухаються великою масою в одному напрямі”; ФО *je tam lidí jako mraků* та ФО *je tam lidí až strach* – “багато людей” і “людей, що знаходяться на величезному просторі”; ФО *ani myš by tam neproklouzla* та ФО *je tam hlava na hlavě* – “багато людей” і “людей, які щільно стоять один біля другого, створюючи одну суцільну масу”; ФО *je jich jako psů* – “багато людей не в одному місці, а взагалі, розрізнено” тощо⁵.

Отже, на відміну від нейтрального слова *hodně*, яке характеризує поняття множини тільки кількісно (“багато” або “дуже багато”), наведені синонімічні фразеологізми як ускладнені мовні одиниці розкривають суть цього поняття глибше і точніше: множина “сукупна”, “розрізнена”, “стиснена”, “на великому просторі”, “рухлива”, “галаслива”, “агресивна”, “незліченна” і т.д. Ці додаткові смислові ознаки становлять власну парадигматичну вартість ФО, яка формується на основі особливостей їх внутрішньої форми. Різноманітні образи, що лежать в основі фразеологізмів, надають їм специфічних смислових відтінків, роблять смислову структуру фразеологізмів якісно відмінною від лексичної і є “причиною співіснування їх у мові з синонімічними словами”⁶.

² Словарь образных выражений русского языка. М.осква, 1995. С.13.

³ Баран Я. Фразеологізми в системі мови // Вісник Прикарпатського ун-ту. Філологія. Вип.3. Івано-Франківськ, 1999. С.36.

⁴ Див., наприклад, Теляков І.М. Семантична структура компаративних фразеологізмів на позначення неозначено-великої кількості людей (на матеріалі чеської мови) // Проблеми слов'янознавства. Вип. 23. Львів, 1981. С.79–87.

⁵ Наведені тут і далі функціонально-ситуативні значення фразеологізмів подаємо за вибіркою зі Словника чеської фразеології та ідіоматики: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Díl 1–4. Praha, 1983–1994.*

⁶ Федоров А. И. Семантическая основа образных средств языка. Новосибирск, 1969. С.68.

Подібну картину можна спостерігати також на прикладах інших семантичних груп і мов. Українські фразеологізми *брати на пушку / на арапа / на понт когось; обвести / обкрутити навколо пальця когось; водити за ніс когось; пошити в дурні когось; ввести в оману когось; замилювати очі комусь; забивати баки комусь; замовляти зуби комусь; лишити в дурнях когось* і т.і. синонімічні до слова *ошукати* (або його синонімів *обманути, обдурити*), але порівняно з ним мають ряд додаткових смислових відтінків⁷. Так, ФО *брати на пушку / на арапа / на понт* не тільки означає “ошукувати”, а й містить додатковий відтінок до смислу “обманюючи, хитруючи, діючи нечесно, домагатися чого-небудь”; ФО *обвести / обкрутити навколо пальця когось* – відповідно “спритно обдурити, перехитрити кого-небудь”; ФО *водити за ніс когось* – “обдурювати кого-небудь, не виконуючи обіцяного або приховуючи щось”; ФО *пошити в дурні когось* – “обманом поставити кого-небудь у незручне становище”; ФО *ввести в оману когось* – “неправильно поінформувати”; ФО *замилювати очі комусь* – “обдурювати, хитрувати; приховувати хиби, недоліки”; ФО *забивати баки комусь* – “розмовами, балачками відвертати чийсь увагу від когось або чогось; заморочувати, задурювати голову кому-небудь”; ФО *замовляти зуби комусь* – “відвертати увагу кого-небудь від чогось; переводити розмову на щось інше”; ФО *лишити в дурнях когось* – “одурити, перехитрити кого-небудь, поставивши у незручне, смішне становище”. Таким чином, наведені фразеологізми не тільки передають загальне значення “ошукати, обманути, обдурити”, а й натякають на спосіб, мету та наслідки обману, тобто, конкретизують це поняття, виражаючи своїм значенням новий, якісно інший ступінь пізнання реальної дійсності. Постулат про якісну відмінність фразеологічного та лексичного значень ми пов’язуємо саме з вищим ступенем пізнання й відтворенням предметів, процесів та явищ об’єктивного світу.

При дослідженні семантики фразеологізмів надзвичайно важливим є визначення ролі їх смислових аспектів у створенні якісної відмінності фразеологічного значення від лексичного. Вже традиційно в семантичній структурі слова і фразеологізму дослідники виділяють три аспекти: сигніфікативний (включає в себе обсяг поняттєвої інформації); денотативний (виражає співвіднесеність ФО з предметами, явищами та ситуаціями реальної дійсності) та конотативний (містить емоціонально-оцінні, когнітивні та стилістичні значення)⁸.

Якісну відмінність фразеологічного значення від лексичного абсолютна більшість дослідників пов’язує з особливостями конотативного аспекту фразеологізмів, який, на їх думку, містить “семантичний залишок”⁹, “доважок”, щось “над словом”, “більше слова”¹⁰. “Найбільш істотними у лексичному значенні є денотативний і сигніфікативний аспекти, а конотація в ньому виступає периферійною ознакою, – стверджує М.Алефіренко. Для фразеологічного значення, навпаки, релевантним інгредієнтом служить конотація...”¹¹. Однак, аналізуючи семантичну структуру фразеологізму *замутити воду*, автор виділяє в ній такі семи: архісему “спотворити”, дифе-

⁷ Значення фразеологізмів подаємо далі за словниками: *Коломісць М.П., Регушевський Є.С.* Словник фразеологічних синонімів. Київ, 1988; *Фразеологічний словник української мови.* У 2-х т. Київ, 1993.

⁸ Див., наприклад, *Кунин А.В.* Английская фразеология (теоретический курс). Москва, 1970. С.310–311; *Чернышева И.И.* Фразеологическая система и ее семантические категории // *Иностр. языки в школе.* 1973. № 2. С.7; *Тепляков І.М.* Структурно-семантичні особливості кількісних фразеологізмів сучасної чеської мови // *Проблеми слов’янознавства.* Львів, 1986. Вип.33. С.87–92; *Білоноженко В.М., Гнатюк І.С.* Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ, 1939. С.13.

⁹ *Жуков В.П.* Русская фразеология. Москва, 1886. С.138.

¹⁰ *Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г.* Українська фразеологія. Харків, 1990. С.14.

¹¹ *Алефіренко М.Ф.* Теоретичні питання фразеології. Харків, 1987. С.20.

ренціальні семи видового значення “внести неясність”, “заплутати”, потенціальну сему “навмисне”, тобто, фактично сигніфікативно-денотативні семи, не згадуючи взагалі про будь-які конотації¹².

Теоретичне постулювання переваги конотативного аспекту в семантичній структурі фразеологізму, яке не підкріплюється подальшим аналізом фактичного матеріалу, характерне і для деяких інших дослідників. Так, А.Чорна теж висловлює впевненість, що найважливішими елементами смислової структури фразеологізму є різноманітні конотативні (експресивні, емоційно-оцінні) та функціонально-стилістичні компоненти, які найчастіше домінують над денотативними та сигніфікативними семами¹³. Але проведений нею аналіз словникових дефініцій фразеологізмів англійської мови незаперечно свідчить про важливість у їхній семантичній структурі інтегральних і диференціальних сем саме предметно-поняттєвого, тобто, денотативно-сигніфікативного, а не конотативного плану. Іноді непослідовність у трактуванні смислової специфіки фразеологізму проявляється вже на рівні її теоретичного осмислення. Так, на думку М.Демського, у значенні ФО конотативний аспект превалює над денотативним, однак серед головних причин виникнення фразеологізмів як одиниць номінації дослідник називає, ознаки денотативного характеру, зумовлені необхідністю уточнення обсягу денотата, конкретизації денотатів, вичерпного охоплення денотата¹⁴.

Підвищена експресивно-емоційна насиченість, оцінність, безумовно, важливі елементи смислової структури фразеологізмів, але специфіка їхньої семантики ними не вичерпується. Для носіїв мови конотативне значення є лише супутнім, “фонічним знанням”¹⁵ про позначуваний позамовний об’єкт. Чеська ФО *je tu lidí jako na pražském mostě* характеризується яскравою емоційно-експресивною насиченістю, що проявляється в особливому сприйнятті великої кількості людей, у негативності її оцінки. З функціонально-стилістичної точки зору це усталене словосполучення, як і більшість фразеологізмів, типове для розмовної мови. Цілком очевидно, що виділені тут конотативні смисли (яскрава емоційно-експресивна насиченість, негативність, розмовність), безперечно, мають певне значення, але аж ніяк не є єдиними у формуванні семантичної цінності цього (як і наведених раніше) фразеологізму порівняно з синонімічним йому словом *hodně* (багато). Тут, на нашу думку, значна, якщо не визначальна, роль належить денотативному аспекту, за допомогою якого відбувається прив’язка фразеологічного значення до певної ситуації (“велике скупчення галасливих людей, що знаходяться в постійному русі, часто заважають працювати”). Оскільки ж значення більшості ідіом ситуативне¹⁶, то саме ситуативна прив’язка є визначальним фактором у створенні індивідуального набору сем будь-якої ФО, який і становить її парадигматичну значущість. Власне тому значення фразеологізму конкретніше, місткіше, а не тільки емоційно виразніше за слово.

Таким чином, фразеологізми є ідеальними мовними одиницями для позначення ситуацій, що вимагають одночасної конкретизації й образно-емоційної характеристики та оцінки. Саме тому кожний з них завжди виконує і номінативно-комунікативну, й

¹² Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. С.20–21.

¹³ Черная А.И. Выявление синтагматических и парадигматических отношений на фразеологическом уровне // Филологические науки. 1988. №4. С.61.

¹⁴ Демський М. Суть фраземи, її ономазіологічні функції й особливості номінації (Матеріали до Ідеографічного Словника української мови) // Записки наук. т-ва ім.Т. Шевченка. 1992. Т.224. С.242–243.

¹⁵ Языковая номинация (Общие вопросы). Москва, 1977. С.76.

¹⁶ Див., напр., Словарь образных выражений русского языка / Под ред. докт. филол. наук В.Н.Телия. Москва, 1990. С.13.

експресивно-емоційну функцію¹⁷, причому обидві функції є важливими. Але через те, що фразеологізми іменують факти чи явища навколишнього світу переважно вже названі словами, то функціональна значущість цих одиниць як мовних знаків *sui generis* є не семасіологічною (поняттевою), а ономасіологічною (предметно-ситуативною)¹⁸. Про це свідчить, наприклад, синонімічний ряд українських фразеологізмів зі значенням “злякатися”: *страх найшов на кого; страх пройняв кого; взятися страхом; зазнати страх; душа завмерла у кого; душа аж в п'ятах у кого; душа у п'яти пішла у кого; волосся на голові стало дибом у кого; аж волосся полізло вгору у кого; холодний піт пройняв кого; духу не стало у кого; кров застигла в жилах у кого; аж жижки за-трусилися у кого; аж мурашки забігали за спиною у кого; мурашня полізла по плечах у кого; почув мурашки за спиною; аж мороз пішов поза шкірою кому, в кого; морозом сипнуло по тілу в кого, кого; серце обірвалося у кого, чие; обірвалося щось всередині у кого, кому; серце похололо в кого; тьохнуло в животі у кого; аж у душі похололо у кого¹⁹. Кожна з наведених тут ФО не лише реалізує узагальнене (сигніфікативне) значення “злякатися”, а й додатково вказує, і це особливо важливо, на можливу реакцію людини та її організму на відчуття страху, з яким вона стикається у різних життєвих ситуаціях.*

У виборі образу, за допомогою якого здійснюється прив'язка фразеологічного значення до певної ситуації, проявляється якраз національна специфіка фразеології, яка бере найактивнішу участь у створенні мовної картини світу. Міжмовні фразеологічні синоніми – український *напитися, як свиня*, російський *напиться до чертиков*, чеський *opít se do němoty* – мають однакове сигніфікативне (“сильно напиться, бути дуже п'яним”) і конотативне (“яскраво-образна експресивність”, “розмовність”, “негативна оцінка”) значення. Але ці звороти різняться між собою елементами денотативного аспекту. Українська ФО *напитися, як свиня* додатково вказує на фізичний стан та брудний зовнішній вигляд людини, відповідно російська ФО *напиться до чертиков* – на психічний стан людини, в якій почалися розлади нервової системи і галюцинації, і, нарешті, ФО чеської мови *opít se do němoty* характеризує фізіологічний стан людини, що втратила природний дар мови. Наведені тут приклади ситуацій, в яких може опинитися людина після надмірного вживання алкоголю, переконливо, на нашу думку, свідчать про важливість денотативного аспекту в загальній семантичній структурі фразеологізму.

При оцінці якості фразеологічного значення та його обсягу порівняно з лексичним надзвичайно важливим, на нашу думку, є врахування рівнів, на яких визначається значущість мовних одиниць. У системі мови, на рівні визначення значення за сигніфікатом смислової структура ФО представлена відношенням знака до сигніфікату (поняття), у зв'язку з чим вона характеризується розпливчатістю, дифузністю, вищим ступенем узагальненості²⁰. “Сигніфікативний аспект вказує на співвіднесеність ФО з поняттям, що нею передається, визначає її основне, логічне значення. На основі сигніфікативних відношень формується поняттєвий зміст ФО, який, зазвичай, фіксується у тлумачних словниках.

¹⁷ Ураксин З.Г. Фразеология башкирского языка. Москва, 1985. С.22.

¹⁸ Детальніше про це див. Тепляков І.М. Фразеологізм як одиниця семасіології та ономасіології // Провідні лінгвістичні концепції ІХ ст.: Тези Всеукраїнської наукової конференції. Львів, 1996. С.236–237.

¹⁹ Вибірка фразеологізмів зроблена зі Словника фразеологічних синонімів М.П.Коломійця та Е.С.Регушевського. Київ, 1988. С.55–56.

²⁰ Мабуть, саме цей рівень фразеологічного значення мав на увазі відомий іспанський лексиколог Х.Касарес, коли писав про неточність як одну з найзагальніших рис модизмів (фразеологізмів. – І.Т.). Касарес Х. Введение в современную лексикографию. Москва, 1958. С.244.

При переході від мови до мовлення ми змінюємо знак одного типу на знак іншої структури²¹. У мовленні, на рівні визначення значення за денотатом, смислова структура фразеологізму вже представлена відношенням знака системи мови до денотату (предмету або ситуації). Через це вона вимушена враховувати різні прагматичні елементи висловлювання, тип контексту, умови комунікації тощо і з огляду на що характеризується більшим ступенем конкретності, наближенням до реальності.

Двостороннє трактування семантичної вартості ФО має принципове значення для розв'язання проблеми співвідношення ФО і слова. На нашу думку, про семантичну еквівалентність цих одиниць можна говорити на рівні визначення значення за сигніфікатом, тобто, при системному (семасіологічному) підході до значення. На рівні ж визначення значення за денотатом, тобто при функціональному (ономасіологічному) підході до значення, йдеться лише про співвіднесеність їх смислових обсягів. Як, приклад – сигніфікативна еквівалентність значень українського слова *ошукати* та низки вищенаведених до нього синонімічних ФО, що виражають те саме поняття “обманути”, та денотативна співвіднесеність значень цих одиниць, оскільки зазначені ФО, порівняно з нейтральним *ошукати*, мають ряд додаткових смислових ознак, пов'язаних із різними ситуаціями їх вживання.

Отже, діаметральна протилежність поглядів дослідників на специфіку фразеологічного значення порівняно з лексичним базується, на нашу думку, на різних теоретико-методологічних засадах її вирішення, а саме: концепція еквівалентності ФО і слова відбиває рівень системного (семасіологічного) підходу до значення, а концепція їх співвіднесеності – відповідно рівень функціонування мовних одиниць (ономасіологічний підхід). Таким чином, об'єктивна можливість визначення значення фразеологізму на рівні його сигніфікату (поняття) або ж денотату (предмету, ситуації) є теоретичним підґрунтям співіснування згаданих вище протилежних концепцій, що є проявом одного із багатьох парадоксів, характерних для фразеології взагалі.

Двостороннє трактування семантичної цінності ФО дає можливість розв'язання ще низки важливих питань теорії фразеології, які не мають однозначного тлумачення в науковій літературі. До них належать, зокрема, питання про знакову функцію та номінативну вартість ФО у мові та мовленні, про варіантно-синонімічні відношення у сфері фразеології, про семантичне моделювання ФО, про проблему фразеологічної усталеності і варіювання фразеологізмів та деякі інші²².

Одне з найскладніших питань теорії фразеології, що має безпосередній вихід у фразеографічну практику – це визначення компонентного складу фразеологізмів. Часто одні і ті ж ФО представлені у словниках то в більшому, то в меншому компонентному складі²³, що вносить різнобій як у визначення їх категоріального значення, так і в самі словникові тлумачення. Компромісною спробою вирішення цього складного питання було введення в обіг понять “слова-супровідники”²⁴ та “обов'язкове

²¹ Гак В. Язык и речь в двуязычных словарях // Slovo a slovník. Bratislava, 1973. S.93–102.

²² Деякі з них уже були предметом нашого аналізу, див., наприклад, *Тепляков І.М.* До проблеми розмежування системної і функціональної фразеології // Проблеми слов'язознавства. Львів, 1990. Вип.41. С.54–61.

²³ Порівн., наприклад, *боятся, как черт ладана* (*Яранцев Р.И.* Словарь-справочник по русской фразеологии. 2-е изд. Москва, 1985. С.109); *как черт ладана* (Фразеологический словарь русского языка / Под ред. А.И.Молоткова. 2-е изд. Москва, 1968. С.519); *боятся как черт ладана* (*Жуков В.П.* Школьный фразеологический словарь русского, языка: Пособие для учащихся. Москва, 1980. С.164), де в останньому варіанті слово *боятся* – супровідник.

²⁴ Див., наприклад, *Жуков В.П.* Русская фразеология. Москва, 1986. С.19.

словесне оточення²⁵. Показовим у цьому плані є твердження О.Молоткова, який, розглянувши сполучення типу *спать без задних ног, денег куры не клюют*, дійшов такого висновку: “Особливості цих сполучень у тому, що кожний з таких фразеологізмів, ужитий без супутнього йому слова (у даному випадку *спать* та *денег*. – *І.Т.*), а також з будь-яким іншим словом, перестає бути фразеологізмом. Ці слова невід’ємні від самого фразеологізму у будь-яких випадках його вживання, хоч вони і не входять до його компонентного складу. Назвемо їх обов’язковим словесним оточенням фразеологізму”²⁶. Наведене парадоксальне твердження щодо слів, які не входять до компонентного складу фразеологізмів, але без яких неможлива семантична реалізація фразеологічних зворотів, непрямо свідчить про можливість двостороннього підходу до структурної організації ФО. Нерозчленована, стисла, “чиста” структура характерна для ФО системного рівня (відбиває їх значення за сигніфікатом), а відповідно розчленованість, більша лінійна протяжність характерні для ФО функціонального рівня (відбивають їх значення за денотатом). Двосторонній підхід до специфіки структурної організації ФО не суперечить і лексико-семантичному розвитку мови загалом, яка, з одного боку, прагне до регулярності, автоматичності, імпліцитності мовного знаку, а з другого – до його мотивованості, експресивності, експліцитності. Отже, на рівні системи власне форма фразеологізму представлена його структурним інваріантом, на рівні функціонування – відповідною варіантною формою.

Двоє трактування фразеологічної семантики знайшло застосування й у фразеографічній практиці. Традиційно у тлумачних і спеціальних фразеологічних словниках семантика ФО була представлена лише одним, сигніфікативним (поняттєвим) аспектом її смислової структури. Однак в останні роки з’явилися словники, які відрізняються від попередніх новим способом семантизації фразеологічного значення²⁷. Представлення семантики фразеологізму як комплексу значень усіх його аспектів – сигніфікативного (поняттєвого), денотативного (ситуативного) та конотативного – дає змогу глибше проникнути у суть значення ФО, правильно розуміти їх у мові та доречно вживати у мовленні.

Таким чином, фразеологічне значення, порівняно з лексичним, може бути одночасно еквівалентним, якщо визначати його за сигніфікатом, і співвіднесеним, якщо визначати його за денотатом.

У формуванні якісної відмінності фразеологічного значення від лексичного беруть участь усі аспекти смислової структури ФО, але визначальна роль, на нашу думку, тут належить денотативному аспекту, за допомогою якого здійснюється образно-номінативна прив’язка семантики фразеологізму до певної ситуації. Важливими, але не домінуючими над семами денотативного аспекту, є конотативні семи, які реалізують суб’єктивне ставлення мовця до позначуваної ситуації, предмета чи явища об’єктивної дійсності.

²⁵ Молотков А.И. Предисловие к Фразеологическому словарю русского языка. 2-е изд. Москва, 1968. С.21.

²⁶ Там само. С.21.

²⁷ Див., наприклад, *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Díl 1–4. Praha, 1983–1994*; *Словарь образных выражений русского языка / Под ред. В.Н.Телия. Москва, 1995*; *Inny słownik języka polskiego / Pod red. M. Bańki. W 2 t. Warszawa, 2000.*

PHRASEOLOGY SEMANTICS
(on material of some slavonic languages)

Ivan TEPLYAKOV

L'viv Ivan Franko National University
1, Universytets'ka str., L'viv, 79001
The Chair of Slavonic Philology

The problem of phraseology semantics is high-lighted in the article. The absolute majority of researchers attribute the high-quality difference between phraseological and lexical meaning to the connotative aspect, which, in their opinion, is leading in the semantic structure of phraseological unit. In defiance of stereotypes-widespread assertion author thinks that all aspects of it's value take part in forming of semantic value of phraseological unit, priority among which belongs to the denotative aspect.

Key words: phraseological unit, semantics, denotative and connotative aspects, semantic value.

Стаття надійшла до редколегії 25.10.2005
Прийнята до друку 18.11.2005